

Rosa Roig, o l'esperança esvaïda¹

Francesca Comas Rubí, pedagoga
Maria Isabel Miró, pedagoga

"Quantes vegades, també, els comentaris i judicis espontanis han trencat les explicacions amb la fresca nota juvenívola, que no és pas enemiga de la serietat científica"

Rosa Roig i Soler fou, en el més estricte sentit de la paraula, una mestra de mestres. Educada en els ideals pedagògics i ètics de l'institucionisme, dedicà els millors vint-i-tres anys de la seva vida a formar mestres a la Normal de Balears, convertint-se en un referent d'un temps i uns ideals pedagògics contra els quals el franquisme lluitaria amb acarnissament fins a ensorrar-los.

Mestres com Rosa Roig, que haurien de ser referents encara ara per als qui ens dediquem a l'ensenyança, han estat condemnades a l'oblit durant massa temps. Per aquest motiu creiem necessari parlar-ne aquí, ja que recuperar la seva memòria significa apropar-nos a una pedagogia renovadora de la qual el franquisme va privar no sols als qui patiren la seva repressió, sinó també a tots els que intentem dur a terme avui dia la noble tasca d'educar.

Quan Rosa Roig arribà a Mallorca per ocupar la plaça de professora numerària de la Secció de Lletres (impartí les matèries d'Història i Història de l'Art) de la Normal femenina de Balears tan sols tenia vint-i-tres anys. Era l'any 1913, i per primera vegada la formació de dones mestres no restava en mans de les religioses de la Puresa. La nova Normal femenina es començava a nodrir de joves professores acabades de sortir de la *Escuela de Estudios Superiores del Magisterio* de Madrid, centre de formació de mestres de caire liberal i innegables influències institucionistes. Rosa Roig, nascuda a Marçà (Tarragona) l'any 1890, havia

aconseguit els títols de mestra elemental i superior a les Normals de Barcelona i Saragossa i havia estat alumna de la *Escuela de Estudios Superiores del Magisterio* entre 1910 i 1913. Abans d'iniciar la seva tasca a Mallorca formà part d'un grup de dones mestres que, becades per la JAE, varen viatjar a França, Bèlgica i Suïssa visitant tota casta d'institucions educatives.

"...quan no sabia respondre a alguna pregunta reconeixia la seva ignorància i es comprometia a esbrinar la resposta..."

Els primers anys a la Normal de Balears no foren fàcils per a Rosa. Les seves idees avançades toparen amb una societat molt conservadora, però ben aviat les seves alumnes es deixaren seduir pel seu discurs apassionat, per l'univers de coneixement que aquella jove professora obria davant els seus ulls. I és que Rosa Roig, o dona Rosa, no sols s'esforçà a despertar en l'alumnat la curiositat i l'interès pel passat, sinó que també els oferí, amb l'exemple de les seves classes, innumerables recursos didàctics per ensenyar història i història de l'art als infants.

El seu manifest rebuig als llibres de text -per considerar que a Espanya no n'hi havia d'acceptables i que, a més, eren moralment "excrables, una vergonya nacional", per l'ús lucratiu que els professors en feien d'ells- la portà

Rosa Roig, mestra de mestres.

a emprar fonts molt diverses per a l'ensenyança de la història i la història de l'art. Entre aquestes fonts féu servir, per exemple, obres procedents de les més diverses disciplines -entenia la història com un procés complex on qualsevol manifestació humana podia portar-hi llum- com la geografia, l'arquitectura, o la mitologia; també utilitzava béns patrimonials de la pròpia ciutat de Palma o de la part forana, que li feien portar la dinàmica de les classes fora de l'aula. Melcior Rosselló recorda, encara ara, una excursió al Puig de Randa, que descriu amb aquestes emotives paraules: "Jo record una excursió que férem a Cura, a peu des de Randa, un dia d'hivern (...) A la tarda, a la sala de l'ermita, abans de prendre comiat d'aquelles altures, quina lliçó ens va donar sobre el foll Ramon! Va esser un dia dels que queden marcats a la vida". Per a Rosa degué ser també un dia especial, ja que li inspirà la creació d'un poema dedicat al puig de Randa que publicaria al diari *El Dia* uns

Conferència de Rosa Roig.

dies més tard. Fins i tot, organitzà diversos viatges fora de Mallorca amb les seves alumnes, preparant amb cura els itineraris, que conjugaven visites i activitats educatives.

Dintre de l'aula Rosa Roig donava bona mostra de la seva excel·lent formació pedagògica i didàctica. Les seves lliçons eren apassionants i apassionades, i això sí, sempre molt ben preparades. No intentava oferir la impressió de saber-ho tot, sinó més aviat al contrari, quan no sabia respondre a alguna pregunta reconeixia la seva ignorància i es comprometia a esbrinar la resposta, i com ella mateixa deia: *"D'aquesta manera les alumnes agraeixen la sinceritat i aprenen una lliçó: que la ciència no s'acaba mai i que la professora és solament una guia, una mena de germana major que no tan sols els ensenyava, sinó que també aprenia dia a dia amb elles"*. Utilitzava nombros material didàctic que ella mateixa s'encarregava d'aconseguir, com diapositives, escultures de guix, postals, làmines, etc. Rosa Roig feia fer a

les seves alumnes tota mena d'activitats engrescadores, sempre aprofitant el context més proper, que aconseguien despertar en elles l'interès per la història. Entre aquestes activitats, la que tal vegada tingué més ressò a la Normal de Balears fou l'elaboració d'àlbums d'història de l'art, pràctica que tingué continuïtat a Mallorca, malgrat Rosa Roig ja no hi exercís.

La història que Rosa Roig ensenyà no tindria res a veure amb la que s'oficialitzaria durant el franquisme. Les seves lliçons sobre els reis de la corona d'Aragó, la crítica a "grans personatges" com El Cid, els Reis Catòlics o Napoleó li valgueren una fama no massa recomanable entre certs sectors de la societat illenca, fins al punt que l'arribaren a acusar de mostrar pornografia dins l'aula, perquè havia ensenyat algunes làmines d'escultures gregues -ella sentia una especial admiració per la Grècia clàssica- a les seves alumnes.

Aquell malaurat estiu de 1936, quan l'exèrcit rebel s'aixecà en armes contra la legítima república, Rosa Roig era a Marçà. Ja no

tornaria a Mallorca. Passà la guerra a Catalunya, que es mantingué fidel a la República, treballant a l'Escola Normal de Barcelona, que disposava de places vacants degut a la separació de l'ensenyament d'alguns professors favorables a l'aixecament feixista. Durant aquells anys, Rosa Roig formà part de les comissions depuradores republicanes, fet que li valgué algunes enemistats per a la resta de la seva vida.

"La resta de la història de Rosa Roig és, malauradament, la mateixa que visqueren altres mestres condemnats pel règim a viure un trist exili interior."

Quan Barcelona va caure en mans de l'exèrcit nacional la guerra ja estava perduda. Començà la repressió de la postguerra i Rosa Roig no se'n lliurà. Sol·licità reincorporar-se a la seva plaça de la Normal de Balears, però des de Mallorca li notificaren que havia estat separada de l'ensenyança a l'inici de la Guerra. A partir d'aquí, el camí cap a la seva reincorporació a l'ensenyança seria llarg. Acabada la guerra, la Comissió Depuradora de l'Ensenyament Secundari de Balears tornà a obrir els expedients del professorat que, com Rosa Roig, no eren a Balears quan començà la guerra. Durant els dos anys següents es succeïren les cartes d'acusació i de defensa d'antics companys i alumnes. Sense saber qui l'acusava ni de què, Rosa va haver de cercar testimonis favorables com a descàrrega, i malgrat n'obtingués

bastants -molts companys i amics, a més d'antigues alumnes de la Normal de Balears, signaren defensant-la-, allò més segur és que algunes persones lluitaren amb tots els recursos possibles per ensorrar-la. L'acusaren de roja, d'impartir coneixements perniciosos als seus alumnes, de defensar la República, etc., i no contents amb intentar aconseguir que la separessin definitivament de l'ensenyança, aquests mateixos testimonis que l'acusaven davant la Comissió depuradora de Balears, feren arribar la seva veu al Jutjat Especial de Depuració de Funcionaris Civils de Barcelona, fet que la portaria a ser processada per un tribunal militar, sota acusació de "auxilio a la rebelión militar". S'iniciava un llarg procés judicial que recollí nombrosos testimonis, tant des de Mallorca com des de Catalunya, uns favorables i altres no tant, sobre la ideologia i el comportament de Rosa Roig. Després d'un any de procés, i una sentència favorable a Rosa Roig, el fiscal no afluíxà en el seu intent d'ensorrar-la i va recórrer la sentència, fent que s'iniciés novament el procés judicial. Rosa Roig se'n sortí tant de la depuració administrativa com del procés judicial. Acabà l'any 1941 absoluta de les acusacions que l'havien portat a un consell de guerra, es va poder reincorporar a l'ensenyança, tot i que desterrada a la Normal de Castelló i sense poder demanar trasllat fins que no passessin alguns anys.

La resta de la història de Rosa Roig és, malauradament, la mateixa que visqueren altres mestres condemnats pel règim a viure un trist exili interior. Mai no tornà a ser la que havia estat abans, les seves classes ja no tingueren la força i la passió d'abans. La tristor marcà la seva existència irremeiablement, una existència que encara havia de

Expedient obert a Rosa Roig.

ser més malmenada, ja que pocs anys després de la seva reincorporació, Rosa Roig encara seria acusada i perseguida pel tribunal per a la repressió de la maçoneria i el comunisme, que no la deixaria tranquil·la mai més.

L'any 1951 aconseguí l'esperat trasllat a la Normal femenina de Barcelona, on treballà sota les

ordres d'una directora que, anys enrere, l'havia acusada de roja davant la comissió depuradora i el tribunal militar. El 1960 es jubilà.

Morí nou anys més tard. Havia passat els darrers anys de la seva vida malalta, a Marçà, envoltada de la família. Una de les darreres cartes que escriví mesos abans de la seva mort és el més clar testimoni del desencís i la desesperança de qui, com tants d'altres de la seva generació, havien pensat en algun moment de la seva injusta existència que podien fer canviar el món amb l'arma més poderosa, l'educació:

*"Tu creus que el món civilitzat és cristià de veritat?
Quant costa d'introduir la idea de germanor i de pau entre les col·lectivitats!."*

'Aquest article es deriva d'un treball d'investigació fet per les autores amb anterioritat, publicat l'any 2001. Vegeu: COMAS RUBÍ, F.; MIRO MONTOLIU, M.I. *Rosa Roig, biografia d'una pedagoga*. Palma de Mallorca-Tarragona: Documenta Balear-El Mèdol, 2001. (Fotos del llibre publicat i cedides per les autores i Documenta Balear)

Informàtica Ciutat

Servei Tècnic
Venda d'Ordinadors
Servei a domicili

iciutat@arrakis.es

TEL: 971 289 898

FAX: 971 451 694

C./ De la Balanguera, 10 baixos
07011 Palma de Mallorca